

ИВАН ВАЗОВ - „НЕМИЛИ-НЕДРАГИ“

ЖИВОТЪТ НА ХЪШОВЕТЕ В РУМЪНИЯ

(СПОРЕД ПЪРВА И ВТОРА ГЛАВА)

В експозицията на повестта „Немили-недраги“ Иван Вазов създава ярка образна представа за бедния изгнанически живот на българските хъшове - герои-мъченици, живот, стоплен от спомена за юначното им минало, от желанието им за участие в борбата за освобождението на отечеството.

Авторът започва повестта си с описанието на природна картина, от която лъха студенина, пейзаж, който създава тягостно настроение. Читателят се пита: къде води тази главна улица на негостоприемната Браила, потънала в мъгла, задушаваша с отровния си дъх последните минавачи? Но постепенно това мрачно настроение се разведрява при вида на лавките, кръчмите, кафенетата. Явно, съдържателите им са българи, не са забравили родината си, нито пък са престанали да мислят за освобождението ѝ. В гръмливите надписи и първобитната живопис, по думите на писателя, долавяме родолюбието на тези българи-емигранти: „Свободна България!!!“, „Долу тираните“, картината с изчовърканото око на турчина и др. Патриотите не са паднали духом.

Същата обстановка е и в кръчмата на Странджата, кръчма - „изба“, „подземие“. Вазов говори с болка на сърцето за бедността и мизерията в това помещение.

Особено внимание авторът обръща на картините, украсяващи стените: „Тия картини всеки от нас е гледал навремето с благоговение и възторг.“ На тези литографически картини са изобразени боевете на Хаджи-Димитровата чета. Под тях, грубо изписана по думите на Вазов, е картината с „великана“, който държи „...висок червен байрак със словата „Свобода или смърт“. Този исполин е съдържателят на кръчмата - Странджата. Ето кое крепи духа на тези поборници за свободата! Ето какво ги кара да понасят по-леко изгнанието в чуждата, негостоприемна страна!

Неусетно пред читателя оживяват образите на Вазовите „немили-недраги“. Лицата им са бледи, изпити, жълти, изнурени, измъчени, отражение на начина на живот в чужбина. Чрез портретното описание на героите Вазов изгражда жива представа за тях, внушава черти от характера им.

Един от тези хъшове дълго време приковава погледа на читателя. Следите от зарасли рани свидетелстват за славното му героично минало. Това е „великанът“ от картината, сега болен, „сух, жълт с гъста черна брада“, кашля често. Вазов не крие любовта и преклонението си пред него. Той го обича истински и с мъка гледа как този някога снажен човек сега страда. Писателят говори с възхищение за Странджата, който живее в мизерна кръчмица, но приема своите събратя по съдба - хъшовете, храни ги и в същото време крепи тяхното чувство за дълг към родината. Мечтата за участие в борбата е обща.

Ето ги и останалите хъшове: Македонски със „сиви мустаци и лукави дръзки очи“, Хаджият с „изражение на уморяване и отслабване“, Попчето - „млад човек с черно, нагърчено от преждевременна старост лице“, българи със славно минало, но с тъжно настояще. Портретното описание поражда у читателя топло съчувствие, което скоро се превръща в преклонение от решението им да оставят близките си и посветят живота си на свята цел. Само един между тях е далеч от дома за пръв път. Това е Бръчков. Момъкът копнее за свободата на родината си и сега е доволен, че е тук. С интерес слуша разговорите на хъшовете за минали битки, за славни „подвизи и героически нападения“. Той жадно лови всяка дума, но когато заговаря старият хъш, вниманието му се превръща в благоговение, в страхопочитание. Тук Вазов спира своя разказ за хъшовете.

Докато героите-мъченици спят, писателят „взема думата“. В лирическото отстъпление той прави най-вярната характеристика на литературните герои. Това са „измъчени от бедността същества“, „бедни и пренебрегнати сега поборници“. Едва ли има по-точно сравнение от това на Вазов: „Бяха сред обществото, но бяха в

пустиня...“Това са нашите „немили-недраги“: „Един нов и гладен пролетариат, съставен от подвизи, дрипи и слава. Да, защото тя нечисти дрипи, що висяха по снагата на тия нещастници, това беше славата: най-високата слава, защото беше непризната и окаляна от презрението“.

В това лирическо отстъпление родолюбецът Вазов съпоставя трагичните условия, в които живеят хъшовете, с величието на техните мисли и преживявания. България е постоянно в мислите им, в мечтите им да я видят свободна. Затова разказите за подвизите на четите ще приемат „форма и плът“ в съня на младия, на бъдещия хъш Бръчков.

Балканските орли сега са в клетка, но това не ги спира да мислят как при тези условия да действат, с какво да помогнат на поробената си родина. Наивно изглежда решението им по-късно с парите от едно представление да убият султана и освободят отечеството, но по-важното е, че тази мисъл държи буден духа им на българипатриоти.

Първа и втора глава на Вазовата повест „Немили-недраги“ изграждат трайна представа за страдалческия живот на българските хъшове - герои и мъченици. Вазовото отношение на преклонение пред тези народни синове завладява и читателя, който заживява с техните образи, пази ги по свой начин в сърцето си, тачи паметта им.